

hat bir hayat yaşadı. Edebiyat ve müzik çevrelerinde bulunarak kendisini yetiştirdi. Müsikdeki hocası, bestekâr Zekâî Dede'dir. Kırk yaşlarında, tahminen 1878-1882 yılları arasında Lüleburgaz'da vefat etti.

Ali Aşkî Bey, Türkçe ve Arapça manzumeleri ile edebiyatta da kabiliyetini göstermiş, ancak şiirlerinin toplandığı bir divana bugüne kadar rastlanmamıştır. Mevleviye tarikatı müntesibi olup asıl şöhretini dinî besteleri ile yapmıştır. Bunlardan hüseyinî-âşiran Mevlevî âyini unutulmuş, nikriz âyini ise ölümü ile yarıda kalmıştır. S. Nüzhet Ergun *Türk Musikisi Antolojisi*'nde onun on dört eserinin güftesini vermiştir. Yılmaz Öztuna ise zamanımıza on beş ilâhisinin ulaştığını bildirmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Türk Musikisi Klasiklerinden İlahîler (İstanbul Konservatuvarı neşriyatı), İstanbul 1933, II, 109; Ergun, *Antoloji*, II, 406, 463-464, 613-617; Şengel, *İlahîler*, II, 36-37, 77; III, 128; IV, 61, 98-99; Töre, *İlahîler*, VI, 8; R. Ekrem Koçu, "Ali Aşkî Bey", *İst.A*, II, 624-625; Öztuna, *TMA*, I, 77.

NURİ ÖZCAN

ALİ ATVEL

(bk. KARABAŞ VELİ).

ALİ AZİZ EFENDİ

(bk. AZİZ ALİ EFENDİ).

ALİ b. BÂLİ

(bk. ALİ ÇELEBİ, HıSım).

ALİ BÂŞ HANBE

(علی باش حنبه)

(ö. 1918)

Tunus kurtuluş hareketinin öncülerinden biri.

Türk asıllı bir ailedendir. Tunus'ta Zeytûne Üniversitesi'nde öğrenim gördükten sonra Paris'te hukuk tahsilini tamamladı ve avukat olarak yurduna döndü. Tunus'ta Fransız hâkimiyetine karşı halkın uyandırılması için, Jöntürkler'den ilham alarak 1906'da Tunusü'l-fetât (Genç Tunus) hareketini başlattı. Fransız emperyalizmine karşı mücadele hareketinin öncüsü olan Ali Bâş Hanbe, bu gayesini gerçekleştirebilmek için arkadaşları ile birlikte *Le Tunisien* adıyla haftalık bir gazete çıkardı (1907). 1909-

da Arapça olarak da çıkmaya başlayan bu gazete ile Tunuslular'ın meşrû haklarını savunmayı ve hür fikirleri yaymayı gaye edindi; böylece Kuzey Afrika'yı birleştirmeye çalıştı. 1911'de İtalyanlar'ın Trablusgarp'ı işgaline karşı Tunuslular'ı mücadeleye sevkettiğinden Fransızlar tarafından tutuklandı ve daha sonra sürgün edildi. Bir süre sonra İstanbul'a giderek bazı idarî görevler aldı. 1916'da Hariciye Nezâreti'nde çalıştı ve sadâret müsteşarlığına kadar yükseldi. İstanbul'da bulunduğu sırada da memleketindeki kurtuluş hareketleriyle ilgisini sürdürdü. Ekim 1918'de İstanbul'da öldü.

BİBLİYOGRAFYA :

Le Tunisien, sy. 172, Tunus 1911; Mohammed Bach-Hamba, *La Justice Tunisienne: Organisation et Fonctionnement actuels Projets de Reorganisation*, Genève 1917; Zirikli, *el-A'lâm*, V, 72; Abdel Kebir Darghouth, *Du Pacha à son descendant*, Tunus 1977, s. 52-69; A. H. Green, *The Tunisian Ulema 1873-1915*, Leiden 1978, s. 199-200, 208, 216-217; Sâdik ez-Zemerli, *A'lâm Tûnisîyyûn* (trc. Hamâdî es-Sâhilî), Beyrut 1986, s. 141-158; K. J. Perkins, *Tunisia*, Colorado 1986, s. 93-94; Jamil M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge 1987, s. 296-297, 355.

MEHMET ŞEKER

ALİ BEDEVİ

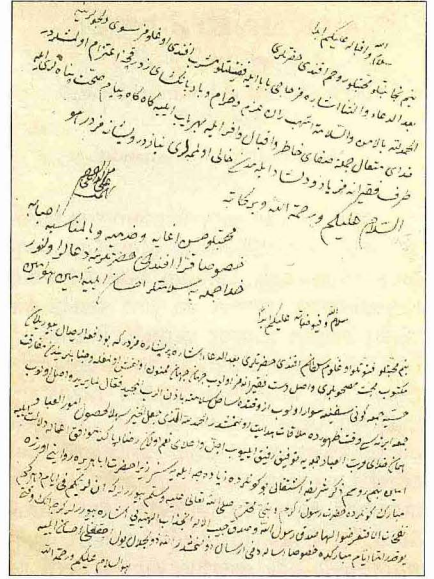
(bk. BEDEVİ, Şeyh Ali).

ALİ BEHCET EFENDİ

(1727-1822)

Mutasavvıf, Nakşibendî ve Mevlevî şeyhi.

Konya'da doğdu. Ulemâdan Ebûbekir Efendi'nin oğludur. Dedesi Hasan Efendi'den tahsil ve terbiye gördü. Karahisar'a (Afyon) giderek Divâne Mehmed Çelebi Dergâhı postnişini olan akrabası Alâeddin Çelebi'den *Meşnevî*, *Mektûbât*, *Avârifü'l-ma'ârif* gibi tasavvuf klasiklerini okudu. Daha sonra medrese tahsilini yaptı ve kadı oldu. Çeşitli yerlerde ve bir müddet Ankara'da kadılık görevinde bulunduktan sonra istifa ederek tekrar Afyon'a gitti. Alâeddin Çelebi'ye intisap etti, çilesini tamamladı ve "sikke" giydi. 1796 yılında, Bursa'da faaliyet gösteren Kâdirî ve Nakşibendî şeyhi Abdülkâdir-i Geylânî soyundan Kerüklü Seyyid Mehmed Emin Efendi'ye intisap ederek Nakşibendiyye, Kâdiriyeye, Kübreviyye, Çiştîyye ve Şüttâriyye tarikatlarından icâzet aldı. Şeyh Mehmed

Ali Behcet Efendi'nin el yazısıyla bir mektubu (Ü Ktp., İbnülemin, nr. 3223, vr. 38*)

Emin Efendi'nin müntesiplerinden olup Bursa'da sürgün hayatı yaşayan ve daha sonra affedilen Sadrazam Burdurlu Derviş Mehmed Paşa'nın tavsiyesiyle II. Mahmud tarafından İstanbul'a davet edildi ve III. Selim'in yaptırdığı Üsküdar'daki Selimiye Nakşibendî Dergâhı şeyhliğine tayin olundu (1816). Tasavvuf tarihinde birbirine zıt temayüllere sahip Nakşibendiyye'den Müceddidiyye ile Mevleviyye tarikatlarına mensup olmakla birlikte Nakşibendî şeyhi olarak faaliyet gösterdi. II. Mahmud devrinin önemli devlet adamları, âlim ve aydınları katında büyük bir nüfuza sahip oldu. Kendisine intisap eden Hâlet Efendi, Pertev Paşa, Kethüdâzâde Ârif, Şeyhülislâm Turşucuzâde Ahmed Muhtar bunlar arasında sayılabilir.

XIX. yüzyılda Mevlevî-Nakşî yakınlaşmasında önemli bir yeri olan Şeyh Ali Behcet Efendi ölümüne kadar irşad faaliyetinde bulunarak tâlip'lere tefsir, hadis, fıkıh, *Meşnevî* ve *Mektûbât* okuttu. Sadece dört kişiye (İbrâhim Hayrânî, Mülkiye Nâzım Pertev Paşa, Ahmed Buhârî Dergâhı şeyhi Rifkî Efendi ve Hacı Ahmed) hilâfet verdi. Büyük oğlu yetişinceye kadar halife olarak yerine İbrâhim Hayrânî Efendi'yi bıraktı. Kabri Selimiye Camii haziresindedir.

Hüseyin Vassâf, Ali Behcet Efendi'nin *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye*, *Behcetü's-sülûk*, *Sırrü'l-miâd*, *Terce-*

me-i Hâl-i Ricâl-i Çiştîyye, Risâle-i Hâliyye ve Rûhâniyye, Divançe ve Vâridât-ı Kalbiyye adlı eserleri olduğunu kaydetmektedir. Bunlardan, Nakşibendiyye'nin *sülûk** usulünden bahseden ve kendisinin Nakşibendî-Mevlevî silsilesini veren *Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye* basılmıştır (İstanbul 1260). Kendi el yazısıyla üç mektubu ve bir manzumesi İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (İbnülemin, nr. 3223).

BİBLİYOGRAFYA :

Fatîm, *Tezkire*, s. 306; Hüseyin Vassâf, *Tercüme-i Hâl-i Hazreti Şeyh Ali Behcet Konevî*, İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 2760/4; a.mlf., *Sefîne*, II, 100-108; *Osmanlı Müellifleri*, I, 47; Cemaladdin Server Revnakoğlu, *Ali Behcet Efendi Dosyası*, Divan Edebiyatı Müzesi, nr. B 232; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 27; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleriyle Üsküdar Tarihi*, İstanbul 1976, I, 264-269; Butrus Abu Manneh, "The Naqshbandiyya-Mujaddidiyya in the Ottoman lands in the early 19th Century", *WI*, XXII/1-4 (1982), s. 1-36.

NIHAT AZAMAT

ALİ BEY, Bulutkapan

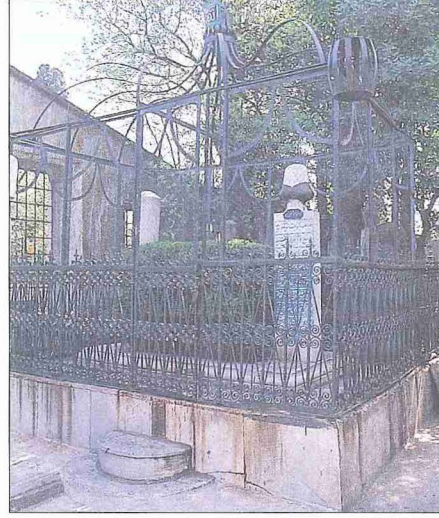
(ö. 1187/1773)

XVIII. yüzyılın ikinci yarısında bir süre Mısır'a hâkim olan Kölemen beyi.

Abaza asıllıdır. Osmanlı kaynaklarında "Bulutkapan", arşiv belgelerinde "Büyük", Arap kaynaklarında ise, "el-Kebîr" lakapları ile anılır. Osmanlı arşiv belgelerinde geçen "Büyük" lakabı, onu çağdaşı olan Mısır beylerinden "Küçük" lakabı ile anılan diğer Ali Bey'den ayırmak için kullanılmıştır.

Küçük yaşta Mısır'a götürüldü ve orada İbrâhim Kethüdâ'nın hizmetine girdi. Kısa zamanda efendisinin itimadını kazanarak Kahire'de Osmanlı valisinin başkanlığındaki hükümet divanını teşkil eden beylerden biri oldu. İbrâhim Kethüdâ'nın ölümünden sonra zenginleşerek birçok köle satın alıp onları yüksek mevkilere getirmek suretiyle nüfuzunu arttırmaya çalıştı. İlk defa 1758'de Mısır beyleri tarafından Kahire şeyhülbedliğine seçildi ve aynı zamanda hac kervanı emirliğine getirildi (BA, *Mısır Mühimmesi*, VII, 193/417; 197/421). Ancak muhalifleri ile giriştiği mücadeleler yüzünden durumunu uzun süre koruyamadı ve bu sıkıntılı devrelerde Osmanlılar'la iyi geçinmeyi tercih etti. Nitekim 8 Nisan 1759'da, Mısır'da Osmanlılar'a bağlı kalacaklarını taahhüt eden beyler arasında onun da adına rastlanmaktadır (BA, *Mısır Mühimmesi*, VII, 345/758).

Ali Behcet Efendi'nin Selimiye Camii hazinesindeki mezarı ve mezar taşı - Üsküdar / İstanbul

Hatta rakipleri tarafından Kahire'den uzaklaştırılıp Gazze'ye çekilmek zorunda kaldığı devrelerde bile Osmanlılar'la iyi münasebetlerini sürdürdü. 1761'de, Mısır'daki asayişsizliğin önlenmesi için tertip edilecek orduya katılmasına ve şeyhülbeled olarak tayin edildiğine dair kendisine gizli bir emir gönderildiyse de (BA, *Mısır Mühimmesi*, VIII, 50^a/202, 203; BA, *MD*, nr. 162, s. 260), daha sonra bu harekât Mısır beylerinin bağıllıklarını bildirmeleri üzerine ertelendi. Bununla birlikte faaliyetlerini sürdüren Ali Bey, muhtemelen Osmanlılar'ın desteğini de sağlayarak yeniden Kahire'ye döndü. Ancak 1763'te rakiplerinin muhalefeti ile tekrar uzaklaştırıldı. Ardından Humam şeyhinin yardımıyla yeniden Kahire'ye dönüp nüfuzlu beyleri ve muhaliflerini bertaraf etmeye çalıştıysa da Hüseyin Bey ile giriştiği mücadeleyi kaybedip 9 Mart 1766'da Akkâ'ya gitmek mecburiyetinde kaldı (BA, *Mısır Mühimmesi*, VIII, 98^{a-b}/394-395). Burada kader arkadaşı ve müttefiki Zâhir el-Ömer ile tanıştı. Onun desteği ile Kahire'ye dönerek 24 Ekim 1767'de rakiplerini yenmeyi başardı ve otoritesini kuvvetle tesis etti (BA, *Mısır Mühimmesi*, VIII, 140^b/523). Bu mücadeleler sırasında kendisinin en yakın yardımcıları, vaktiyle köle olarak hizmetine giren damadı ve evlâtlığı Ebü'z-Zeheb Muhammed Bey ile Cezâr Ahmed Bey oldu.

Önceleri şeklen Osmanlılar'a bağlı görünen Ali Bey Mısır'da müstakil bir devlet kurmak arzusundaydı. Bu sırada Osmanlı Devleti'nin 1768 Rus savaşı ile meşgul olmasını fırsat bilerek Mısır valisini görevden aldı. 1770 Haziranında Ebü'z-Zeheb Muhammed Bey'i Hicaz'ı zaptetmeye gönderdi ve Mekke'yi ele

geçirdi. Mekke şerifi olarak tayin ettiği Abdullah'tan "sultan" unvanını aldı. Bağımsız bir devlet kurma yolunda Batılı devletlerden de yardım istedi; önce Venedikliler'e başvurarak Osmanlılar'a ait adaları onlara peşkeş çektiği gibi, Akdeniz'de faaliyet gösteren Rus donanması kumandanı Alexi Orlof'a müracaatla, Suriye'de girişeceği harekâtta kendisini destekledikleri takdirde Kudüs'ü ve mukaddes yerleri onlara terkedeceğini bildirdi. Suriye'nin fethine memur ettiği Ebü'z-Zeheb Muhammed Bey, Zâhir el-Ömer'in de yardımıyla Şam üzerine yürüdü. Şam Valisi Osman Paşa şehri terketmek mecburiyetinde kaldı. Ancak Ebü'z-Zeheb, Osmanlılar'a bağlı olduğu anlaşılan Ali Bey'in yakın adamlarından İsmail Bey'in tesiriyle, askerinin yorgunluğunu ileri sürerek Mısır'a döndü. Onun bu hareketinden şüphelenen Ali Bey Ebü'z-Zeheb'i ortadan kaldırmak istediğiye de Ebü'z-Zeheb Yukarı Mısır'a kaçarak burada kuvvet toplamaya başladı. Bunun üzerine Ali Bey İsmail Bey'i Ebü'z-Zeheb'in üzerine gönderdi. Ancak İsmail Bey Ebü'z-Zeheb ile savaşmayarak ona katıldı. Ali Bey bu müşterek kuvvetler önünde tutunamadı ve ikinci defa Suriye'ye kaçtı (Nisan 1772). Akkâ'da, eski dostu Zâhir el-Ömer'den ve Rus filosu kumandanı Orlof'tan yardım temin ederek tekrar Mısır'a girdi. Ancak Sâlihîyye mevkiinde Ebü'z-Zeheb Muhammed Bey'e mağlûp oldu ve yaralandı (8 Mayıs 1773). Kısa bir süre sonra da, bir rivayete göre aldığı yaraların tesiriyle, başka bir rivayete göre ise yaralı iken zehirlenerek öldü.

Oldukça maceralı bir hayat süren ve dört yıl Mısır'a hâkim olan Ali Bey, durumunu sağlamlaştırmak için birtakım